

HÍRMONDÓ

RENDSZERES KÖZÖS TANULÁS

Közös tanulás a Hegedűsben a Mincha/Maariv ima után illetve előtt
(ld. a körzet honlapján és a heti körlevelekben). Jelenleg zoom-on.

- Vasárnap:** Szerdócz Ervin főrabbi: Hetiszakasz és a Háftará
Hétfő: Somlai Tamás Paskesz rabbi: a Heti szakaszról
Kedd: Davidovics László rabbi helyettes: mit tanít a Misna? – kommentár
Szerda: Róth László: Csodarábbik Magyarországon
Csütörtök: Darvas István főrabbi: Hetiszakasz és a Talmud
Péntek: Schöner Alfréd főrabbi: a heti tóraszakasz írásmagyarázata

ŐSZI-TÉLI-TAVASZI ÜNNEPEINK ÉS EMLÉKNAPJAINK

(2022 / 5782)

ROS HÁSÁNA / RAJS	2022. szeptember 26-án és 27-én / tisri
HÁSONO	1 – 2
YOM KIPPUR	2022. október 5-én / tisri 10
SZUKOT / SZUKAJSZ	2022. október 10-18 között / tisri 15-23
SMINI ÁCERET / SMINI	2022. október 17-én / tisri 22
ÁCERESZ	
SZIMHÁT TORÁ / SZIMHÁSZ	2022. október 18-án / tisri 23
TAJRO	
HANUKA	2022. december 19 – december 26 között / kiszlév 25 – tévét 4
TU B'SVÁT	2022. február 06-án / svát 15
PURIM	2022. március 7-én / ádar 14
PESZÁCH	2022. április 6 – április 13 között / niszán 14 – 22 (mázkir: április 13-án)

(a konkrét imaidőket megtalálja a körzet honlapján)

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató alapítványunknak számlaszáma: **11713005-20607867**

A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

Zsidó ünnepek és népszokások.....	1
A rabbi bemutatkozók.....	3
Hineni heoni mimasaz.....	4
Vidámság a gyászidőszakban.....	5
Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem (OR-ZSE).....	6
Ukrajnai exodus.....	9
A magyar zsidó örökség útja.....	12
Csillagos ötös Bencének és a Scheibernek.....	13
A hagyomány őrzéséért.....	15
Az új Ausztria egy városának sajátos történelme.....	15
Ünnepség a szomszédokban.....	16
Ennek a táblának nem itt lenne a helye.....	17
Deutsch Gábor, Dávid Cvi ben Hájim elment.....	18
Zsinagóga Gázában.....	19

Ez a lapszám a MAZSÖK pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Müncz László

Feladvák szerkesztők: dr. Várnai György • Nyomdai munkálatok: Vargé Hungaria Kft.

A nyomtatott kiadvány szent szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

Békés, boldog, eredményes

Új Esztendő kívánunk

שנה טובה תכתבו ותחתמו

FENSÉGES NAPOK

ימים נוראים

HAHN ISTVÁN

Zsidó ünnepek és népszokások

(részlet)

Ítéletnap fenségének megragadó dicsőítése, amikor „meg szó-lal a nagy kürt, azután halk suttogó hang szól: az angyalok is meg-döbbennek és így szólnak: Ítélet napja ez..., mint pásztor a nyáját, úgy vonultatod el minden teremtményed, megállapítod mindegyi-kükvégzetét... ámdé megtérés, ima és jóság eltávolítja a rossz végzetet. Te ismered természetünket, hogy az ember porból lett és porrá leszen, élete: hervadó fű, fonnyadó virág, tovasuhanó ár-nyék, tovatűnő felhő, elröppenő szellő, elillanó por, röpke álom: de Te, Istenünk örökkön élő király vagy!”

Az ember gyarlóságának és az isteni fenségnek, a múlandó emberi léttel szemben az isteni örökkévalóságnak ez az ima leg-megrázóbb hirdetője.

Meg-megújuló himnuszok, fohászok, énekek és elmélkedések között, melyeket három ízben szakít meg a sófárúvás. Közeledik végéhez az újév délelőtti istentisztelete. Az imák végét sok gyü-lekezetben harmincszoros sófárhang jelzi. A rövid délutáni isten-tiszteletet követő ima, valamint a másodnap délelőtti istentisztelet szövege nagyrészt azonos az első napival. Csak a himnuszszerű betoldások egy részének szövege más.

A BŰNBÁNAT TÍZ NAPJA

Szerzője, több okát sorolta föl a sófárúvásnak. Ezek a magyará-zatok ma, egy évezred múltán is időszerűek és elevenek.

Ros hasono a világteremtés napja: emlékeztet a sófár arra, hogy e napon kezdődött Isten világuralma, e naptól fogva vagyunk mindannyian szolgálai Istennek. Kürtársogás közepette nyilatkoz-tatta ki Isten az ő tanítását. Int minket a sófár: maradjatok hűsége-sek ehhez a tanításhoz. Bibliás ősidőkben harci riadó volt a sófár hangja: mostani küzdelmeinkben is a szent kürt szava öntsön be-lénk hitet, elszántságot. De eszünkbe juttatja a sófár a csata-kürt-

folytatás a 2. oldalon →

tők riasztását, Jeruzsálem ostromának, elestének idején is: az évezredes zsidó szenvedés szólal meg ezekben a hangokban. Az ítélezés napján fel kell a sófárnak riasztania mindannyiunkat lelkiismeretünk egész éves álmából: „térjete meg!” A sófárhang fogja végül hirdetni egykoron a végső nagy felszabadulást, a Messiás eljöttét is: emlékeztetésen, intelmen túl, halljuk meg a kürt vígasztaló szavát is: reméljük a megváltást!

A Ros hasonói Muszaf ima a legterjedelmesebb valamennyi ünnepi főimádság közül. A szokásos ünnepi betoldás helyett itt háromszoros áldás hirdeti a nap hármasságát. Mind-egyik szakasz egy-egy bevezető elmélkedés után tíz-tíz bibliai versből áll, melyek sorra Isten világuralmát (malchujoth), Isten egyetemes gondviselését (zichronoth) és a sófár szavában jelképezett megnyilatkozását (sofároth) hirdetik.

Az első szakasznak, a malchujothnak bevezetése a hétköznapi istentiszteletünkről ismert záróima (olenu). A jól ismert szavak és fordulatok valami különös jelentőséget és súlyt nyerne az ünnepi istentisztelet fényében a himnuszok pompájától körülvéve.

A második szakasz bevezetése is méltó az újév hangulatához: „...alkotásaid kezdete ez az ünnep, emlékeztető a legelső Napra. Birodalmak fölött most ítélsz: háborút, békét, éhséget, bőséget Te szabsz ki reájuk. Alkotásaidat számba most veszed: éltüket, holtukat a Te kezéd osztja ki.”

A harmadik szakasz a színáji kinyilatkoztatásra való emlékezéssel kezdődik és a messiási megváltás kürtzavának reményével zárul. „Te dicsőséged fellegében nyilatkoztál meg szent népednek: az égből hallatszott akkor a hangod és megremegett az egész világ... de megszólal majdan a nagy kürt azon a napon is, amikor megtérnek az Assurban bolyongók, az Egyiptomba taszítottak és leborulnak a szentség ormán: Jeruzsálemben.”

A főimádság ismétlése alkalmából betoldott himnuszok közül legnevezetesebb az Unetane tokef kezdetű. A legenda egy mainzi vértanú, r. Amnon nevéhez fűzi keletkezését.

Az egész ima Isten ítélkező hatalmának az újévet követő napokat, az újesztendő első tíz napját a bűnbánat tíz napjának nevezi a hagyomány.

Egyes imáknak betoldása a legfontosabb, köztük az Ovinu Malkenu, a főimádság szövegének némi megváltoztatása és, az újévet megelőző napokhoz hasonlóan, hajnali bűnbánó istentiszteletek sorozata tünteti ki e napokat a hétköznapiak közül. Fokozott áhítattal ülünk meg a Ros hasonót követő, Jom kippurt megelőző szombatot, a Megtérés szombatját. Az immár küszöbön álló Engesztelés napra készít elő ennek a szombatnak prófétai szakasza: „Térj meg Izráel, Istenedhez, mert bizony elbotlottál vétkeid miatt.” A Jom kippur előtti nap már teljesen a következő nagy ünnepre való előkészület jegyében folyik le. Az egész napot a várakozás izgalma tölti be. A reggeli bűnbánó ima a szokottnál rövidebb, elmarad Ovinu Malkenu is, hiszen másnap annyi alkalom lesz, hogy bűnbocsánatért könyörgjünk imáinkban. Tilalmas ezen a napon minden önsanyargatás, böjt – hiszen másnap van már az egész évi bű-

nökért való vezeklés nagy napja. Szokás az is, hogy a reggeli istentisztelet után a temetőt keresik fel. Akinek haragosa van, ezen a napon keresi a megbékülést. Rendszerint korán van és a szokottnál egy szerűbb az ebéd. A hétköznapi délutáni imába e napon már betoldjuk a hosszadalmas bűnvallomást. Utána otthon elköltjük a böjt előtti utolsó étkezést, majd templomba sietünk: megkezdődik a zsidó esztendő legsúlyosabb, legkomolyabb napja: a Jom kippur.

ENGESZTELÉS NAPJA

„Örök törvény legyen ez számotokra – így szól a Tóra parancsa – a hetedik hónap tizedik napján sanyargassátok magotokat, semmi munkát ne végezzetek, se az idegen se a jövevény, aki köztetek lakik. Mert ezen a napon bocsát meg nektek Isten, megtisztítván benneteket.

Hármas szertartást ír elő a Tóra az Engesztelés napjára – Jom hakipurim – így nevezi már a Tóra is: a bűnbak feláldozását Azázélnak, a sivatagok rejtélyes démonának; a főpap különleges áldozatát a legbenső szentélyben: az önsanyargatást mindenki számára.

Az első szertartás a nép vétkeiért megszenvedő bűnbaknak a sivatagba való kivitele, már nem élt a második szentély utolsó évtizedeiben sem.

A második: az áldozat a Szentek szentjében, megszánt a szentély pusztulásával.

A harmadik szertartás: az önsanyargatás, mindenki számára, az egyetlen, amely ma is eleven.

Mai Jom kippuri zsinagógiai költészetünket át- meg átszővi a fájdalmas, vágódó visszaemlékezés az egykori áldozat nagyszerű külsőségeire. Nincs főpapunk, nincs szentélyünk, – mi maradt hát meg nekünk? A valóságban: az, ami megmaradt, a Jom kippur mai mélységesen szent hangulata, az ima, a magunkbaszállás. Mindez értékesebb annál, ami elveszett: az áldozatoknál. A zsidó nép tragikus sorsa, mint sokszor másutt, itt is javára volt a zsidó vallás fejlődésének: megtisztította, szublimálta, szellemibbé tette.

A Tóra nem mondja ki, de nyilvánvaló, hogy az önsanyargatáson már a bibliai korban is a böjtöt értették. Ugyanakkor azonban, amikor a Szentírás megköveteli a böjtöt, mint a Jom Kippur mindenkre vonatkozó, feltétlen parancsát, félreértetlen szavakkal hangsúlyozza: mint minden szertartás, ez is csak eszköz, a cél pedig tisztán erkölcsi. Vajon nem az-e az igazi böjt, melyet én kívánok: hogy megnyisd a gonoszság bilincseit, megoldjad a járom kötelékeit, szabadon engedd az elnyomottakat, az éhezőnek megszegd a kenyeredet és a szegény bolyongókat házadba befogadd!” – így kiált fel a próféta. A megtérés nem merülhet ki sem önsanyargatásban, sem zokogó imában, sem az ünnep pompájában; a megtérés a szürke hétköznapiak tetteinek a műve, amikor „az embernek módjában lenne még egyszer elkövetni a régi bűnt, de nem teszi. Az ezekre a köznapokra, a mindennapi élet megkíséreteire való előkészítésben látja a Jom Kippur igazi hivatását Szentírásunk.

KÖZÖSSÉGI HITÉLET

A rabbi bemutatkozik

Körzetünk vallási és világi vezetése ez év elején úgy határozott, hogy a 110 éves zsinagógai közösségünk jövőjét szem előtt tartva szélesíti vallási eljárásaink körét.

A Budapesti Zsidó Hitközség vezetőinek egyetértésével Darvas István főrabbi 2022. május 1-től csatlakozott közösségünkhöz. Ettől az időponttól dr. Schöner Alfréd főrabbi úr mellett, vele szorosan együttműködve ellátja a vallási vezetői feladatokat. A két rabbi folyamatosan egyeztetett és egyeztetett a vallási vezetés teendőit, felosztják egymás között, hogy ki mikor milyen feladatokat lát el. Így egymást helyettesítik a másik távollétében. Ebben a munkában fontos szerepet tölt be Davidovics László rabbihelyettes, akinek mind liturgiai, mind elméleti felkészültsége lehetővé teszi, hogy a rabbihelyettes úr nagyon hasznosan segíti a két rabbi munkáját.

Darvas István főrabbi közössége is csatlakozott a Csáky közösségéhez. A minjan problémák ritkábban jelentkeztek az elmúlt négy hónapban és reményeink szerint közösségünk a jövőben tovább erősödik.

A szombati I-tentiszteleteket a nagyzinagógában tartjuk. A BZSH ügyvezető igazgatója vállalta, hogy ősztől – télen is – biztosítható lesz a zsinagóga megfelelő temperálása.

Mivel Darvas István az OR-ZSE-n Schöner Alfréd főrabbi tanítványa volt, így harmonikus együttműködésük zavartalansága biztosítottak látszik. Az természetes, hogy kisebb változások lesznek az imádkozás gyakorlatában, de a hagyomány őrzését, a közösség erősítését mindkét rabbi elsődleges feladatának tekinti.

Darvas István főrabbinak közösségünk minden tagja nevében kívánunk jóvendőbeli munkájában erőt, jó egészséget, sikeres működést.

Szeretettel köszöntöm a körzet minden tagját!

Darvas István vagyok, 48 éves, május eleje óta Schöner főrabbi úr mellett a zsinagóga rabbijaként működöm. Korábban a Nagyfuvaros utcában, majd a Dózsa György úton, illetve az OR-ZSE zsinagógájában végeztem rabbinikus tevékenységet. 2021-ben az Izraeli Kulturális Intézetben vezettem egy minden nagyobb szervezettől független közösséget, emellett elvállaltam a székesfehérvári hitközség vallási vezetését.

A következő zsinagógai évben a hétköznapi imádkozásokon, illetve kéthetente szombatokon, valamint az ünnepek alkalmával igyekszem erősíteni a Csáky-t.

Hétköznapiokon a Scheiber iskolában dolgozom vezető iskolai rabbiként, illetve az OR-ZSE teológiai tanára vagyok.

Feleségem Viktória, lányaim Dorka és Lili.

A Csáky zsinagógában a hivatalos működésem csak két hónapja kezdődött, de már korábban jó kapcsolatba kerültem a közösség számos tagjával. Éveken keresztül jártam (és járok – a szerk.) heti rendszerességgel tanítani, illetve a klub foglalkozásainak is gyakori vendége voltam.

A május óta eltelt időszakban nagyon pozitív tapasztalatokat szereztem, úgy látom, minden esély megvan arra, hogy a pandémia okozta nehézségeken a kile képes lesz túllendülni, és egyre többen térnek vissza, illetve csatlakoznak majd a zsinagógához.

DARVAS ISTVÁN

A zsinagógába velem együtt érkezett emberek jelentős része tíz-tizenöt éve velem tart mindenhol, és az eddigiek alapján biztos vagyok benne, hogy ebben az új közösségben is megtalálják majd a helyüket, illetve jó kapcsolatot és hatékony együttműködést alakítanak ki a törzstagokkal.

Schöner főrabbi úrral közösen megfogalmazott célunk, hogy a Csáky arculatát, hangulatát őrizve építsünk olyan közösséget, amely vallási hagyományaihoz hű marad, és ennek egyáltalán nem ellentmondva, hanem pontosan ebből fakadóan, legyen képes a folyamatos megújulásra.

Darvas István

IMÁDKOZÁS ZENÉBEN

HINENI HEONI MIMAASZ

„Itt állok mély alázattal”. A Nagyünnepekben a Muszáf főimádságot vezető kántor, vagy előimádkozó imájának az első szavai, ahol a Teremtőhöz fordul: tegye őt méltóvá, alkalmassá, hogy a közösség imáját a Mindenható színe elé vigye, vagyis a közösség küldötte, szószólója lehessen. Hogyan is szólíthatja meg a halandó ember az Örökkévalót másképp, mint a legmélyebb alázattal? Ebben a gondolatban benne van az előimádkozói, később kántori hivatásnak a lényege.

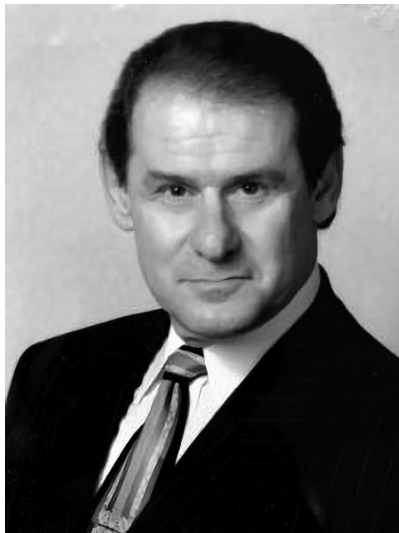
Honnan ered ez a pozíció, vagy mai gyakorlati szóval szólva „foglalkozás”, melyet én mindig hivatásnak nevezek? Hiszen foglalkozása sok minden lehet az embernek, de hivatása csak az, amit teljes odaadással tesz. Ezért mondtam sokszor kantorhallgatóknak: ha nem érzed azt, hogy csak erre vagy alkalmas, csak ezt tudod csinálni és e nélkül nem lennél teljes ember... ne csináld!

A szálak az ősi Szentély-beli leviták énekéhez vezethető, vissza. Míg a papok (kohániták) feladata az áldozatok bemutatása volt, a leviták énekkel kísérték a papi teendőket. Persze más jellegű ének volt az, és ettől hosszú út vezetett a templomi ének kialakulásához, formába öntéséhez.

Mindenekelőtt a Szentély pusztulása és a diaszpóra kezdete jelentett óriási változást, amikor az égőáldozatok bemutatása megszűnt és helyüket az imádságok vették át. Az út hosszú volt, nemzedékek váltották egymást. A nép rendezetlenül, érzése szerint mondta, inkább kiabálta az imákat. Idő kellett ahhoz is, míg rájöttek, hogy a csendes imádkozás is eljut az Örökkévalóhoz.

Samuel könyvében esik szó Hannáról, akinek nem voltak gyerekei, ezért Éli templomába ment imádkozni, de csak némán mozgatta ajkait meddősége feletti „szégyene” miatt. Éli megértette, megáldotta Hannát, és gyermekei lettek. (Rosh Hásána első napi Haftóra). Sokan innen származtatják a csendes ima létezését, elfogadását. A hangos imádkozás azonban továbbra is fontos helyet foglalt el a zsidó imarendben. A világ minden részére szétszóratott zsidó nép helyi ráhatásokkal, saját kényszerű megoldásokkal alakította ki azt a rendet, melyet ma liturgiának, imarendnek, szertartásnak nevezünk.

A legkorábbi, ismert imavezető, vagy előimádkozói forma a XV. századi Törökországban és Marokkóban alakult ki a Maftirin kórusal. Ők énekelték az imákat, a közönség

SÁNDOR GYÖRGY

akkor még csak hallgatta. Ez a Maftirin kórus idővel lecsökkent két-három személyre, később egyre, és ez lett tulajdonképpen az előimádkozói hivatás korai elődje.

De hogy jutott el az előimádkozás az úgynevezett kántori hivatáshoz, aminek mar egy kis zenei-művészi felhangja is van? A keleti zsidóság körében egészen más az előimádkozó elé állított követelmény, a melódia világ. Az énekükbe nagyon szervesen épül bele a tóraolvasás melódiája, ami az ő negina (dallam) szerkesztésükben különbözik az általunk és a legtöbb askenázi közösség által ismert Taamej Mikra (tóraolvasási hangzás) jellegétől.

Tulajdonképpen a XVII-XVIII-ik századtól beszélhetünk zenileg és liturgialilag tudatosan épített, mondhatjuk ének-művészeti formákról. Ennek az éneknek gyökereznie kell az egyes ünnepekre, vallási alkalmakra kigondolt, később elrendelt, összeállított zeneiségbe, amit Nüszach néven ismerünk. A Nüszach (mód) hosszú évszázadok alatt kialakult megszólalási forma. A hagyományos kántorság ezt nagyon komolyan vette, manapság sok helyen néha már csak a jeleit találjuk meg. Nem véletlenül alkalmazunk egy-egy Nüszachot egy bizonyos ünnep, imádkozás alkalmával. A hagyománynak óriási szerepe van abban, hogy mit érünk a sajátunknak.

Én önmagamról azt szoktam mondani, hogy a „tegnap kántora vagyok”. Nálam ezek a hagyományos eszközök motiválnak, amikor istentiszteletet vezetek. Különösen, amikor az őszi Nagyünnepek kántori teendőit végzem. Hiszek abban, hogy a templomba nem járó, vagy egy évben egyszer betévedő zsidót is megérintem egy-egy kis melódiatöréddel, amit talán a nagyapjától hallott egyszer kisgyerekként és ezzel a kis melódiatöréddel azonnal megtalálja a helyét a zsinagógában, mert valami ismerősnek hat a számára.

Az írásom címében szereplő imarészlet szövege a XVI. századból ered. Egy előimádkozó (tehát meg nem kántor, nem Házán) a főimádság előtt úgy érezte, hogy szüksége van erre a néhány percre, hogy az Örökkévalóval „egyedül maradjon” és a segítségét kérje. A dallam eredete későbbi, német földről származik és nagyon sokat változott az évszázadok során, helytől, környezettől függően és az imát interpretáló előimádkozó egyéni érzései, gondolatai, képességei szerint. Nem egységes tehát, de van egy régre

visszavezethető felépítése, amit minden, de legalábbis a legtöbb askenáz házán előadásában felismerhetünk. Ezek a kis „egyformaságok” adják meg az ízét-zamatát az általunk ismert és követett imádkozásnak.

Ugyanilyen momentum a Kol Nidré ima. Ez az arameus szöveg a babilóniai fogsághoz vezethető vissza. Ha minden eskünket, fogadalmunkat nem tudtuk megtartani, ezért már előre Isten bocsánatát kérjük. Ennek a zenei alapja nem több, mint négyszáz éves. Egy német kántortól ered, akinek a nevét sajnos senki nem ismeri, persze közben alkalmaztak rajta változtatásokat, de a motívum mindig felismerhető és az askenáz zsidó számára egyet jelent a Jom Kipur előesti ima szellemével. E nélkül nem lehetne az, amit ez az este jelent.

A kántor mellett már a kezdetektől működtek Mesorerok, magyarán kórusok. Ezek leggyakrabban fiúk és férfiak voltak, a vegyes kórus és az orgona már a modernebb német liturgia részeként csatlakozott később, főképpen Lewandowsky és Sulzer művein keresztül jutottak el az európai askenáz gyülekezetekbe, majd később még távolabbra.

A magyarországi neológ zsinagógák nagy része a német-osztrák zenei stílusból átvett formákat ismeri és használja, vagy legalábbis használta. Jellemző volt ez az amerikai askenáz templomokra is, hiszen a XIX. században és a XX. század elején rengeteg európai zsidó vándorolt ki, köztük természetesen kántorok is. A mai amerikai templomok nagy részében (konzervatív, rekonstruktív és reform irányzatról beszélve) viszont már egy más stílus terjedt el és mindinkább az amerikai népzenei irányába halad. Fellelhetők benne az izraeli zene motívumai is, a haszid zenei világ is képviselve van és a mai, klasszikus zene is jelen van. Amerikában a XX. századi liturgiai szerzők közül Helfmann, Janowsky, Secunda, Julius, Chayes, Steinbeg és a számomra kissé idegen Debbie Friedman a legnépszerűbbek. A még későbbiekig nem jutottam el.

A kántorok mellett gyakran jelen van a zenekíséret, nem csupán orgona, hanem más hangszerek is. Én, mint immár 38 éve Amerikában működő kántor a modernebb zenei kompozíciókból nagyon sokat használlok, hiszen a közösségek összetétele, igényei is változtak az évek során. Nem lehet megállni valahol 80-100 évvel ezelőtt. Az viszont tény, hogy az említett modern anyagból óvatosan válogatok, és csak olyat használlok, ami a vallási alkalomnak nem mond ellent, sőt azt valamiképpen alátámasztja. Kántori repertoárom gerincét ma is a hagyományosabb, klasszikusabb kántorzenei stílus képezi.

Fontos tudnivaló, amikor valaki a kántorság felé fordul, hogy az ének, a hang nem cél, hanem eszköz. Eszköz arra, hogy a legszebben, a legméltóbb formában szólítsam meg az Örökkévalót. A legszebb, legméltóbb módon tolmácsoljam Hozzá a közösségem imáját. Nagy felelősség ez a kántor számára. Élni kell vele, de nem visszaélni. Én mindig ima-központú kántor voltam, hangom teljében is az imádkozás jelentette nekem a hivatásom lényegét. Ma, amikor már eljártak felettem az évek, még inkább ezt érzem a legfontosabbnak. Énekelve imádkozni, de a hangsúly a szövegen, az ima értelmén, jelentőségén van és a Nuszáchon, az egyes ünnepekre, alkalmakra sok-sok éven át megtalált, kifejező zeneiségen van.

Ezeket mondta el Nektek egy kántor, aki számára a legnagyobb dicséret az volt, amikor a Jom Kipuri Neila után azt mondta egy hívem: köszönöm, éreztem, hogy értem imádkozott. A közelgő ünnepek sora és a zsinagógai újév hozzon Számotokra békét, áldást, egészséget, megelégedettséget, lelki megújulást! Ken Jehi Racon.

Sándor György, kántor
Indianapolis, U.S.A.

ÜNNEPEINK – EMLÉKNAPJAINK

Vidámság a gyászydőszakban

Peszách második napjától számoljuk az ómert, s így jutunk el annak 50. napjáig, amely sviesz/savuot ünnepe. Úgy is mondják, hogy ez a hetek ünnepe, hiszen hét hetet számolunk peszách és savuot között.

Ez az időszak a vallásos ember számára gyászydőszak: ekkor nem tartanak esküvőt, nem vágatnak haját, nincsenek zenés, táncos rendezvények.

Ebben a szomorú időszakban van Lag (a héber betűk számértéke 33) Baomer – az ómerszámlálás 33. napja, amely megtöri a gyászt. Ekkor szünetelt az egyébként

tomboló pestis járvány, amelynek alkalmából örömtüzeket gyújtottak.

Ez a szokás megmaradt a mai gyakorlatban is: Izraelben tábortüzeket gyújtanak, amelynél jókat esznek és isznak, énekelnek az emberek.

Ezt az izraeli szokást közösségünk tagjai is átvették: hosszú, két éves kihagyás után két másik kile (Bét Salom, Újbuda és a T2, IKI (ezt a nevet viseli Darvas főrabbi önállóan létrehozott, s azóta a Csákyhoz csatlakozott csoportja) tagjaival együtt egy magyarul gulyáspartinak nevezhető

rendezvényen örültünk. Örültünk egymásnak, örültünk a szabadtéri együttlétnek, a nagyon finom marhagulyásnak, az izraeli bornak.

Természetesen – mivel vallási rendezvényről van szó, nem kezdődhetett el a rendezvény, tanítás nélkül. Mivel két rabbi is részt vett az örömnepben, mind Radnóti, mind Darvas főrabbi úr elmondta ezzel kapcsolatos gondolatait.

Egy tanulság mindenképpen szót érdemel: az, hogy a zsidók Rabbi Akiba korában is tudtak egységet felmutatni a legfontosabb kérdésekben. S a mai zsidóság jövőjének is ez a titka. Tudjunk egyetérteni, egységben fellépni a zsidóság alapvető létkérdéseiben. Erre valamennyi zsidó irányzatnak az együttműködése jelentheti a garanciát.

A rövid tanításokat követően került az asztalra a rendkívül ízletes marhagulyás és a bor, amelyek segítettek megalapozni a jó hangulatot. Heilig Gábor gitárral kísért, énekes produkciója, sok szép régi emléket ébresztett a negyvenes-ötvenes- hatvanas-hetvenes korosztályban.

Csodálatos volt a kétévi távolságtartás után – a Teremtőnek hála – ez az együttlét.

Csak bízni tudunk benne, hogy nem választ szét bennünket sem járvány sem más.

Jövőre veled ugyanígy!

Várnai György
Budapest, 2022. május

INTÉZMÉNYEINK

Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem (OR-ZSE)

A zsidó hagyományok továbbadása kötelezettség minden nemzetség számára, ezért a tanítás és tanulás a rabbik illetve minden zsinagógai közösség tagjainak egyik legfontosabb feladata. Ehhez szükség van jól működő zsidó tanintézményekre, amelyek a különböző életkorú emberek számára biztosítják a tudás továbbvitelét.

Az elmúlt három számunkban a MAZSIHISZ és BZSH intézményi közül bemutattuk a Benjámin óvodát és bölcsődét illetve a Scheiber Sándor Gimnáziumot és Általános Iskolát, valamint a Szeretetkórházat, azok működését.

Ebben a lapszámunkban az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetemről lesz szó.

לֹא בְחַיִּל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי

Sem erő, sem hatalom által, hanem az én szellememben

Az 1877-ben alapított Országos Rabbiképző Intézet célja a magyarországi fölvilágosult, a társadalmi haladáshoz alkalmazkodó vallásgyakorlást lehetővé tevő, neológ zsidóság vallási és szellemi vezetőinek kinevelése volt. Az egykori Bérkocsis utca, a mai Scheiber Sándor utca, valamint a hajdani Bodzafa utca, a mai Somogyi Béla utca sarkán magasodó épületből olyan rabbik, tanárok és később kántorok vértették föl magukat a hivatásuk gyakorlásához szükséges ismeretekkel, tudással, képességekkel és bölcsességgel, akik egyként voltak járatosak a kortárs tudomány önreflexív, kritikai szellemű világában és az askenázi zsidó vallási hagyományban, valamint a magyar és az európai kultúrában. Az akkori rabbinövendékek hagyományismeretének, világszemléletük látókörének a modern tudományos gondolkodás dimenzióival történő kibővítése révén váltak a leginkább képessé arra, hogy a modernizálódó, magyar anyanyelvű zsidó hitközségek közösségépítő, tudós szolgálói legyenek.

KURUCZ ÁKOS RABBI AVATÁSA

Az alapítást követő első hetven év koncepciójában az intézmény szoros, mondhatni szimbiotikus viszonyban élt a mai ELTE jogelődjével, a Budapesti, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemmel. A rabbi szakos hallgatóknak ugyanis nem csak a neológ rabbiszemináriumot kellett elvégezniük, hanem párhuzamosan az egyetem egy humán-, vagy

DR. BÍRÓ TAMÁS REKTORHELYETTES ELŐADÁSA

AZ OR-ZSE ÉS A POTSDAMI EGYETEM EGYÜTTMŰKÖDÉSI
MEGÁLLAPODÁSÁNAK ALÁÍRÁSA

társadalomtudományos szakát is. S nem volt elegendő csupán egyetemi diplomát szerezniük, doktori, vagy ahogyan akkoriban mondták volt, bölcsésztudori oklevelet is kellett szerezniük. Csak aki az állami intézményben, felekezetiétől független környezetben a tudományos fokozatot elérte, azt bocsájthatta az intézmény rabbiképesítő vizsgára. Így biztosította az akkori neológia, hogy a legapróbb falucska neológ hitközségének élén is széles horizontú, megalapozott ismeretekkel rendelkező, tudós rabbi álljon.

Már felnőtt életének kezdetén, pályájának elején teljében a megszerezhető tudásnak. A hallgatók kitekintésének, látókörének szélesítése intézményi alapkonceptió volt. A hallgatóktól elvárták, hogy külföldi részképzésre induljanak, s idegenben, a kor összekötő nyelvén, németül folytassanak rabbinikus tanulmányokat. Hallgatóink zöme a boroszlói neológ rabbiképzőbe igyekezett. Humán-tudományi ismereteit pedig az ottani német ajkú egyetemen mélyítette (példának okáért Blau Lajos, Richtmann Mózes). A növendékek kisebb részét a berlini egyetemre és az ottani reform rabbiképzőbe küldték (Kecskeméti Ármint pl.), s akadtak néhányan olyanok is a budapesti neológ rabbiképző külföldi részképzősei között, akik a berlini, Hildesheimer-féle modern-ortodox szemináriumot látogatták. Csak a bécsi neológ rabbiképzőbe nem mehettek, hiszen Bécs még 1918-at követően sem számított igazán külföldnek. Ilyen sokoldalú, külföldi részképzést is magába foglaló tanulóévek végén a rabbiképző hajdani végzettjei közül nagyon sokan bizonyultak koruk kimagasló tudósának, akár úgy is, hogy a mai napig nemzetközi elismertségnek örvendő tudományos életművet nem egyetemi professzorként, kutatóintézeti tudósként, hanem egyszerű hitközségi rabbiként alkották meg. Nem is akadt olyan akkreditált rabbiképző intézmény szerte a földtekén, ahol a tanári kar egy-egy meghatározó alakja ne az Országos Rabbiképző Intézet végzettje lett volna. Schreiner Márton, első abszolvenseink egyike pl. a berlini reform rabbiképző docense lett, Guttmann Mihály pedig a boroszlói anyai intézményünk rektora. A hitleri hatalomátvétel következtében tért csak haza és lett a budapesti rabbiképző rektorává.

A Soá rémségeit és a Rákosi-korszakot követő időszakban a rabbiképző külföldi kapcsolatok nélkül és a társadalom szabad fejlődésének kilátása híján, az egyetemi párhuzamos képzéstől megfosztva teljesen új környezetben találta magát. A korábbi hagyományaitól csakis azért nem szakadt el teljesen, mert legendás főigazgatója, Scheiber Sándor személyes varázsa és zsenialitása őrizni tudta a hajdani szellem parázsát. E zarátnokot lobbantotta újra lángra a rendszerváltás idején Schweitzer József főigazgató, a Scheiber hagyta úr első kitöltője, aki merész módon, az új geopolitikai helyzetnek megfelelően álmotdta újjá egykori alma mater-ének rendszerváltó újjáépítését. Az időközben megszűnt boroszlói és berlini rabbiképzők helyett izraeli partnerintézményekkel vette föl az intézményi kapcsolatot, köztük az ottani neológ rabbiképzővel, a Machon Schechter-rel. Az ő nevéhez fűződik a hittanári képzés beindítása.

1998 és 2018 között, Schöner Alfréd rektori időszakában az egykori felekezeti főiskolából hittudományi egyetem lett, megindult a doktori képzés. Új, társadalomtudományi szakok akkreditációjára került sor.

2018 ősze óta az egységes európai felsőoktatási térség adta lehetőségek, az Európán belüli partnerkapcsolatok kiaknázásának, tehát az 1877 és 1933 közötti orientáció újbóli kiépítése került napirendre, valamint új, az európai partnerekkel közösen indított szakok előkészítése zajlik.

Jelenleg a következő képzéseinkre lehet jelentkezni:

- Rabbiszak (tíz féléves, osztatlan, nappali MA-képzés)
- Judaisztika szak (hat féléves, nappali BA-képzés)
- Felekezeti szociális munkás szak (hét féléves, nappali és esti BA-képzés)
- Egyházi/felekezeti közösség-szervező szak (hat féléves, levelező BA-képzés)
- Zsidó kultúratörténet szak (négy féléves, esti MA-képzés)
- Zsidó kántor szakirányú továbbképzés (kétéves, levelező képzés)

– Zsidó előímadkozói tanfolyam (budapesti és vidéki közösségek lelkes tagjai számára indított, nem akkreditált, informális képzés, melynek kreditjei később más szakok végzése esetén elismerésre kerülnek)

– Zsidó Vallástudományi Doktori Iskola (hittudományi PhD-képzés és habilitációs lehetőség)

A rabbiszak és a kántorszak kivételével minden szakunkra jelentkezhet bárki, felekezeti megkötés nélkül.

RABBISZAK

A rabbiszakon 1877 óta a képzés filozófiája az, hogy modern, napnyugati tudományos látásmóddal fölverterezt, ugyanakkor az askenáz vallási hagyományt is mélyen ismerő, egyidejűleg a modern világban is járatos vallási vezetőket adjon a magyar ajkú zsidóságnak. Olyan lelki és közösségi vezetőket, akik képesek ötvözni a tudomány, a hagyomány és a modernitás értékeit. Az ötéves képzésre minden olyan zsidó vallású férfit várunk, aki elhivatottságot érez magában arra, hogy a zsidó vallási törvényeket megtartsa és megőrizze, a zsidóság forrásait eredeti nyelvükön elmélyülten tanulmányozza, a megszerzett gyakorlati ismereteit pedig egy közösség szellemi vezetőjeként azok változó körülményeihez alkalmazkodva is kamatoztatni tudja.

JUDAISZTIKA SZAK

A képzés három éve alatt a hallgatók elsajátítják a zsidó vallás, kultúra és történelem alapjait. Ez olyan valóban interdiszciplináris szak, ahol a zsidóságot annak nyelvein, történelmében, irodalmán, filozófiáján keresztül lehet megismerni. A szak végzettjei mesterszakon, majd doktori iskolában folytathatják tanulmányaikat. De lehetőségük nyílik arra is, hogy számos gyakorlati területen kamatoztassák megszerzett ismereteiket és elsajátított kompetenciáikat (például idegenforgalom területén, múzeumokban, könyvkiadásban, informális oktatásban).

FELEKEZETI SZOCIÁLIS MUNKÁS SZAK

Az elméleti és gyakorlati képzést ötvöző, társadalomtudományi tudáselemeket is hordozó, illetve kompetenciákat kialakító szak mindenkit vár, aki felelősséget érez magában a társadalom kirekesztettjei iránt, és megfelelő szakmai föl-készültség birtokában jobb, igazságosabb társadalomért, a tikkun olá mért szeretne fáradozni. Nem csupán a zsidó szociális intézmények, hanem más hazai ellátórendszerek is szívesen alkalmazzák az OR-ZSE végzettjeit, akik a zsidó hagyomány közösségi érzékenységevel és a szociális munka iránti elkötelezettséggel, hivatástudattal lépnek a munkaerőpiacra.

EGYHÁZI/FELEKEZETI KÖZÖSSÉGSZERVEZŐ SZAK

A képzés a zsidó vallás, kultúra és történelem alapjait ötvözi gyakorlati ismeretekkel (például közgazdaságtan, jogi

AZ OR-ZSE ÉS AZ ELTE KÖZÖS ÖRÖKSÉGVÉDELMI PROGRAMJÁNAK KERETEI KÖZÖTT A KÉT EGYETEM HALLGATÓI A SALGÓTARJÁNI UTCAI ZSIDÓ TEMETŐBEN TESZKEK KEGYELETI ÉS TANULMÁNYI LÁTOGATÁST.

ismeretek, marketing, vezetéselmélet, örökségvédelem, pályázatírás). A hazai és a környező országok zsidó közösségeit a hallgatók tanulmányi kirándulásokon ismerhetik meg. A szak végzettjei a megszerzett készségeiket zsidó – és nem zsidó – közösségi intézmények munkatársaiként hasznosíthatják, vagy tovább tanulhatnak, mind az OR-ZSE-n belül, mind azon kívül is. Az elmúlt években e szak sokat fejlődött. Az új szakfelelős szervezési bölcsességének, az oktatók föl-készültségének és a növendékek lelkesedésének hála hallgatóink munkája magyarországi zsidó újságok, valamint szlovákiai kisebbségi folyóiratok lapjain, múzeumi, levéltári környezetben, emlékhelyek létrehozásában is megmutatkozott.

ZSIDÓ KULTÚRATÖRTÉNET MESTERSZAK

Háromezer év kultúratörténetét – a héber nyelvet, irodalmat, vallás-, eszme- és társadalomtörténetet – ismerhetik meg behatóbban azok, akik már rendelkeznek valamilyen alapszakos oklevéllel (tehát főiskolai vagy BA-diplomával), érkezzenek akár egyetemünkről, akár más felsőoktatási intézményből. E mesterszak nem csupán tudományos élet-pályák előszobája lehet, hanem olyan általános készségeket is el lehet sajátítani a képzés során, amelyek az értelmiségi létszámos más területén értékesülhetnek.

ZSIDÓ KÁNTOR SZAKIRÁNYÚ TOVÁBBKÉPZÉS

A szakirányú továbbképzésre olyan jó hangú, biztos zenei hallással, zenei előképzettséggel rendelkező, hagyomány-tisztelő, zsidó vallású férfiakat várunk, akik a jövőben kántorként kívánnak működni a MAZSIHISZ valamelyik közösségében. (Amennyiben a jelentkező nem rendelkezik zenei előképzettséggel, ez irányú föl-zárkóztatását vállaljuk.) A zenetörténeti, zeneelméleti kurzusok mellett nagy hangsúlyt fektetünk az énektechnikára és a zsinagógai liturgia megismerésére, a kollegiális hangulatra és a közösségépítésre is.

ZSIDÓ ELŐIMÁDKOZÓI TANFOLYAM

Az előimádkozói tanfolyamunkra olyan hagyománytisztelő, zsidó vallású férfiakat várunk, akiknek fontos a közösséghez való tartozás és az imák ismerete. Előimádkozóként a tanfolyamon megszerzett készségeikkel – fővárosi, vidéki vagy határon túli – hitközségük vallási életét fogják elősegíteni. A távolabb lakó hallgatók online oktatás formájában is részt vehetnek a tanfolyamon.

ZSIDÓ VALLÁSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

A doktori (PhD) képzés a zsidóság tudománya elsajátításának legmagasabb szintje. A kurzusok mellett itt már kiemelt jelentőséget kap az önálló tudományos kutatás és eredményeinek konferenciákon történő bemutatása és publikálása, végső soron pedig a tudományos fokozatot megalapozó doktori értekezés megírása. Ezek az évek a valódi tudományos pályára készítik föl a jövő kutatóit, illetve a legmagasabb szintű szellemi munkára azokat, akik az oktatás és a kultúra más területén képzelik el pályájukat.

EGYETEMI DIÁKÉLET

Hallgatóink közösségi élete nem csupán órákból és vizgákból áll. Az Egyetemi Hallgatói Önkormányzat (EHÖK) a tanév során több közösségi rendezvényt is szervez, a Tudományos Diákkör (TDK) az egyetemen folyó kutatásokba való bekapcsolódást teszi lehetővé, míg az Erasmus+ program révén külföldi résztanulmányokra, nyelvgyakorlásra, nemzetközi tapasztalatok megszerzésére is lehetőség nyílik.

EGYETEMI KÖNYVTÁR

Intézményünk könyvtára a Rabbiképző alapítása óta gyűjti a zsidó vallás és kultúra kutatásához szükséges forrásokat, beleértve a szakkönyveket, folyóiratokat, a régi kéziratokat és 15–18. századi héber könyveket is. A miénk Európa egyik legjelentősebb, a vészidőket túlélő zsidó egyházi gyűjteménye. Ma kényelmes olvasóteremmel, többeszes kézikönyvtárral és modern digitális szolgáltatásokkal, adatbázisokkal segíti a hallgatók és kutatók munkáját.

dr. Vajda Károly rektor

HÁBORÚ A SZOMSZÉDUNKBAN

Ukrajnai exodus

Az ukrajnai exodus c. írás aktualitását az adja, hogy 2022. február 24-én Oroszország megtámadta Ukrajnát, s ez a háború – a hivatalos orosz verzió szerint „különleges hadművelet” – a mai napig is tart.

Az ukrajnai lakosság jelentős része – több mint tíz millió ember – hagyta el Ukrajnát, akik jelentős része Lengyelországba, Szlovákiába és Magyarországra érkezett, s ezekből az országokból egy részük továbbment más európai országokba, alijázott Izraelbe, vagy az Egyesült Államokba vagy Kanadába.

A magyar állam, különböző jótékonyági szervezetek, egyházak, így – egy konzorcium tagjaként – a MAZSIHISZ is tevékenyen részt vett és vesz a menekültek ellátásában, a tartósan itt maradók számára munkahelyek biztosításában, iskolai oktatások szervezésében, az egészségügyi ellátások megszervezésében.

Ukrajna kárpátaljai része mindig is különbözött a térség más részeitől, ugyan is Kárpátalja több száz éven át a Magyar Monarchia része volt. Ezt a területet a második világháború után 1945-ben hozzácsatolták Ukrajnához. Kárpátalján a háború előtt is számottevő zsidóság élt, így Munkács városát kis Jeruzsálemnek is hívták. A város a benne élő zsidósággal sokáig megtudta őrizni a hagyományait és az identitásukat.

A zsidóság története Kárpátalján a 17. század közepén kezdődött. Ekkor települtek be az első galíciai zsidók. Az első zsinagóga 1851-ben épült és jesiva is létesült. A városban több mint ötezer zsidó élt, ez az összlakosság 48%-a volt. Később az 1920 és 1930 közötti időszakban Munkács 30 zsinagóga és imaház működött, volt zsidó

gimnázium és 4 jiddis nyelvű újságot is adtak ki, mivel az ott élő zsidóság elsődlegesen a jiddis nyelvet beszélte. Magyarország hadbalépése után a városban gettó létesült, majd a kárpátaljai zsidókat több hullámban elhurcolták Auschwitzba. A háború befejezése után és a térség Ukrajnához történő csatolása következtében a vallás némileg háttérbe szorult. 1959-ben az utolsó működő zsinagóga is megszűnt Munkács 30, így a városban élő kb. 2000 zsidó arra kényszerült, hogy a sábbátot és az ünnepeket a kis imaházakban tartsa meg.

Én pár évvel a háború után születtem Munkács 30 egy vallásos, kóser háztartást vivő családban, ahol a szüleim jiddisül beszéltek egymással így ezt a nyelvet előbb tanultam meg, mint az ukránt vagy az orosz. Volt imaházunk,

rabbink, sakterunk és sok-sok zsidó barátom. Megtartottuk az ünnepeket, a bármicvákat és esküvőket, egy kis zárt közösséget alkottunk, ahol a város elfogadta a mi életformánkat.

Még a háború után is, azokon a részeken ahol korábban a zsidóság lakott, még az utcák neve is megmaradt, pl. Zsidó utca, Dankó utca, Malom utca. Ezekben az utcákban hetvenöt százalék zsidó lakott, de soha nem volt probléma a magyar ajkú lakosokkal.

A városban mindenki tudta, hogy ki a zsidó származású, de én személy szerint soha nem tapasztaltam emiatt felém irányuló ellenérzést, igaz mi zsidó fiuk együtt jártunk szórakozni. Gyakran tartottunk születésnapokat valamelyik barátunk házában, és ilyenkor mindig jó volt a hangulat, főként, mert a zenét Jávari Fegyá szolgáltatta. Gitáron egy másik kedves barátom játszott, ő ma Amerikában él, de nem lett zenész, csak műkedvelő. Ezek a felejthetetlen házibulik elmúltak, nemcsak azért, mert felnőttünk, hanem azért is, mert a „csapat” szülőkkel, vagy nélkülük, de szétszóródott a nagyvilágban...

Gyakran jártuk a barátokkal a környező városokat, kirándulóhelyeket és éltük az életünket, majd tudomásul vettük, hogy lassan mindenki számára eljött az az idő, amikor el kell hagyni azt a helyet ahol született és gyereként élt. Kinek előbb, kinek később, de menni kellett, nem csak a zsidó lakosság kezdett fogyni, a levegő is fogyni kezdett körülöttünk.

Volt egy relatíve nyugodt, békés életünk, amelyet „saját akaratokból” kényszerültünk a hátunk mögött hagyni a szebb jövő reményében.

A zsidó lakosok egy része az 1970-es, 80-as és 90-es évek során kivándorolt erről a területről.

A nagyarányú és több hullámban történő kivándorlás azt eredményezte, hogy a 2000-es évek elejére Munkácson 300 zsidó maradt, azok is zömében vegyes házasságokból születtek.

Én sok évtizede Pesten élek, sok más Munkácsról idetelepült földimmel együtt.

Annak is sok-sok éve már, hogy egy alkalommal vissza látogattam a városba, ahol már minden idegen volt, ismerőssel sem találkoztam, a régiek közül már nem élt ott senki.

Ma a régi barátokkal csak skypon beszélgetünk egymással és idézzük fel azokat a régi emlékeket, ami akkor, fiatalon összekötött minket.

De az élet már csak ilyen, „tréfát” űz az emberekkel. Kb. 50 év telt el a „Kárpátaljai Exodus” óta és az emberek ismét kényszerülnek elhagyni az otthonukat, de most nem csak a zsidók, hanem ukránok, oroszok és más nemzeti-ségűek Ukrajna egész területéről. A világ tele van békétlenséggel és olyan emberekkel, akiknek nem számít mások élete.

Ezért is van az, hogy egyre szomorúbban hallgattam az

Ukrainai és a Kárpátaljai eseményeket. Nap mint nap hullanak a bombák, ropognak a fegyverek, hálnak meg emberek úgy felnőttek, mint gyerekek, az épületek rommá válnak, és mind ez csak azért, mert két „szomszéd” összeveszett és az erősebb meg akarja leckéztetni a másikat nem törődve azzal, mi lesz ennek a következménye.

Ez év február 24 és március 1 között 41 ukrán zsidó fiatal érkezett Budapestre a Szochnuttal való együttműködés keretében. Ezeknek a fiataloknak a többsége most már nem kíván visszatérni a hazájukba, néhányan közülük aliáznak Izráelbe.

Szomorú dolog, hogy a 17-ik században betelepülő galíciai zsidók mára – több hullámban – elhagyni kényszerültek a régi hazát, és a 21. század küszöbén szétszóródtak a világban, ahol új barátokra lelnek. Találkozhatnak azokkal a fiúkkal, lányokkal akiknek az őszülő hajú azt mondhatja: „emlékszel amikor....” és a másik kissé ráncos arcán nevetés jelenik meg, és azt válaszolja: - „hát persze, hogy emlékszem...”

A zsidó sors mindig is a vándorlásról szólt, és mi mindig ott vagyunk otthon, ahol a zsinagóga falai között együtt fohászkodhatunk zsidó testvéreinkkel azért, hogy békében élhessünk bárhol is legyen az az otthon.

Igen, a zsidó sors mindig is vándorlásról és új otthon kereséséről szólt. Amióta a Mindenható a népünket kiválasztotta, csak vándorlunk és keressük az új otthont, és ez legtöbbször más hatalmak erőszakos cselekedetei miatt történt, amit a népünkkel szemben követtek el. Úgy volt ez akkor is, amikor elhagytuk Egyiptomot, akkor is, amikor a Római Birodalom uralma alatt szétszóródtunk a világba, akkor is, amikor a XV-ik század végén Spanyol Izabella kiűzte Spanyolországból a zsidó népet, és a második világháború borzalmairól már nem is beszélve.

De sok-sok vándorlás után a zsidók mindig rátaláltak arra a helyre, amit új hazának, új otthonnak tekintettek.

Senki nem gondolt arra, hogy a mai 21-ik században megismétlődhet az, ami 80 évvel ezelőtt történt, amikor Németország lerohanta az egész Európát és elpusztított 6 millió zsidót, csak azért, mert kiválasztott nép vagyunk. Azt sem gondolta volna senki, hogy pont az az Oroszország fog kezdeményezni egy háborút a szomszéd Ukrajnával, amellyel korábban együtt harcolva legyőzte a németeket.

Ahogy telik az idő, egyre több zsidó és ukrán kényszerül elhagyni az otthonukat, a gyerekeik és a saját életüket védve menedéket kérni a szomszéd országoktól.

Sok ország – az egész világban – befogadta az ukrán menekülteket, köztük Németország is. A sors iróniája az, hogy a menekültek között volt négy ukrán idős zsidóaszszony is akik – mint azt a róluk szóló riportban láthattuk, hallhattuk gyerekként szörnyű félelemben, borzasztó körülmények között élték át a második világháború borzalmait, az állandó bombázásokat, a fegyverek ropogását, a halálfélelem olyan traumát okozott nekik, hogy sok-sok

évek kellett elteltetni ahhoz, hogy azok a borzalmak feledésbe merüljenek.

Eltelt felettük az élet, és ahelyett, hogy békésen élnének az otthonukban, az orosz-ukrán háború miatt ők is kényszerültek elhagyni azt az országot, amelyet hazának véltek.

Egy zsidó szervezet Németországba menekítette őket, abba az országba, amely 80 évvel ezelőtt leigázta a hazájukat és hajsza híján az életüket is elvesztették.

De ez már a régmúlt, Németország figyelmen kívül hagyva a származásukat, első osztályú egészségügyi ellátásban részesítette a menekült idős zsidó származású

asszonyokat és biztosított számukra helyet egy időskorotthonban ahol békés és nyugodt életük lehet... Hát nagy rendező a Sors, és az idő kereke gyakran furcsa irányba viszi az emberi életeteket.

Ezek után ki mondja meg, hogy hol van az otthon, ahol békére lelhetünk és hol az a zsinagóga ahol fellobban a sábeszi gyertya lángja, avagy megszólal a sófár...

Vagy talán az a zsidó sors, hogy időről időre vándorolni kell és harcolni is azért, hogy otthonainkban béke legyen.

Wajnberger Izidor

A MUNKÁCSI HÉBER GIMNÁZIUM VALAMELYIK OSZTÁLYA, AZ 1934/35-ÖS TANÉVBŐL

A MUNKÁCSI GETTÓ, 1944 ÁPRILISÁBAN VAGY MÁJUSÁBAN

A MUNKÁCSI ORTODOX ZSINAGAGÓGA

MUNKÁCSI ZSIDÓ ÓVODA A GYEREKEKKEL

MUNKÁCSI ZSIDÓ KÖSZÖRŰS

HAGYOMÁNYŐRZÉS

A magyar zsidó örökség útja

A cím alapján az olvasó talán egy történelmi visszatekintést vár. Ez csak részben tárgya a jelenlegi írásnak. Valójában egy öt, kelet-magyarországi helyszínt érintő, 1,4 milliárd forintos keretből, EU forrásból, kormányzati támogatással megvalósult beruházásról van szó.

A projekt célja az volt, hogy a vallási turizmus támogatására illetve annak növelésének elősegítésére különféle építményeket teremtsünk, illetve újítsunk fel, amelyek a térség zsidóságának háború előtti vallási és kulturális örökségét mutatnak be. E láncolat helyszínei: Makó, Nagykálló, Nyírtass, Sátoraljaújhely és Miskolc. A teljes projekt megvalósításáért a MAZSIHISZ volt a felelős.

Miskolcon egy kiállítást is tartalmazó látogatóközpontot, Sátoraljaújhelyen egy zárandokházat, egy kis kiállítással kombinált szálláshelyet, Nyírtasson egy kis kiállítással kombinált konferenciaközpontot, mikvét, étkezési helyet, tanházat, Nagykállón a haszidizmus egyik egykori központjában egy kiállítással kombinált rendezvénytermet és zárandokházat, Makón pedig egy olyan információs pontot hoztak létre, amely az egykori csodarabbi és a cadikok életét mutatja be.

A fenti öt településen létesült beruházások közül az utolsó kettő, a sátoraljaújhelyi és nyírtassi zárandokhelyek ünnepélyes átadására 2022. március 9-én került sor.

Mindkét helyen az ünnepi köszöntőt dr. Latorczai Csaba a Miniszterelnökség közigazgatási államtitkára tartotta.

Az államtitkár beszédében hangsúlyozta, hogy a projekt célja egy településeken átívelő komplex turisztikai termék létrehozása volt. Egyrészt a magyarországi zsidó örökség megőrzése és bemutatása, másrészt pedig az adott település idegenforgalmának növelése, új munkahelyek teremtése.

Az 1261-ben V. István által városi rangra emelt Sátoraljaújhely gazdasági, társadalmi, kulturális és vallási éle-

HEISLER ANDRÁS (BALRÓL) A MAZSIHISZ ELNÖKE MEGNYITÓ BESZÉDÉT MONDJA, MELLETTE DR. LATORCZAI CSABA A MINISZTERELNÖKSÉG ÁLLAMTITKÁRA

tének alakulásához és fejlődéséhez a haszid zsidóság is tevékenyen hozzájárult. A 18. századi Zemplén vármegye közigazgatási, valamint gazdasági, forgalmi centrumává váló településén az 1770-es években alakult meg a zsidó hitközség. Kiépültek intézményei és 1783-ban első kórháza is megalakult.

A 19. század elején mind többen jöttek – elsősorban Galíciából – Újhelyre, köztük Teitelbaum Mózes rabbi, aki a haszidizmus megszervezője lett. A csodarabbi, a haszidok tanítójának sírját elhunytá után is több, mint 160 évvel, ezrek keresik fel halála évfordulóján szerte a nagyvilágból. A fáma szerint a következetes és közösségét szigorú rend szerint összetartó rabbi nevéhez köthető csodatételeknek se szeri, se száma.

Az államtitkár Nyírtasson elhangzott beszédéből az alábbi részletet emeljük ki:

„Örömmre szolgál, hogy a mai napon közösen ünnepelhetünk zsidó testvéreinkkel abban a faluban, amelynek gazdag zsidó történelme van, két híres rabbi is lakott itt. Nyírtass hitközségét, amely a 19. század elején jött létre, valaha két zsidó család alapította.

Az 1868-ban az ortodox irányzat mellett állást foglaló helyi zsidóság a zsinagóga mellett olyan további intézményeket is fenntartott, mint a rabbinárus, Chevra Kadisa, héder és az ismert jeshiva. Majd 1900-ban felépült az izraelita elemi iskola.

Tudjuk azt is, hogy az I. világháborúban öt nyírtassi zsidó halt hősi halált. A II. világháború és a holokauszt borzalmainak követően, összesen 5 nő és 2 férfi tért vissza a koncentrációs táborokból, és 14 fő a munkaszolgálatból. Ezt követően döntött úgy a főrabbi, hogy – immáron külföldön, Kanadában kell új életet kezdeni, és így jött létre Montrealtól nem messze Tass, a régi hagyományokkal, új intézményekkel.

A MEGNYITÁS HIVATALOS AKTUSA: A SZALAG ÁTVÁGÁSA

A Nyírtasson nyugovó ősöket pedig évről-évre felkeresik az elvándoroltak, hogy zoltárokat mondjanak a síroknál”.

Az államtitkár beszédét Sátoraljaújhelyen ekként zárta:

„közös a felelősségünk tehát abban, hogy megőrizzük az együtt elért eredményeket, valamint abban is, hogy a jövőt tekintve milyen irányt szabunk Magyarországon további fejlődésének. Legyen ez a mai ünnepi alkalom biztatás: minden történelemformáló időben – jó és rossz sorsban egyaránt – a hit, az összefogás, az együttműködés képességével és erejével maradandót alkothatunk mindannyiunk és az egész nemzet javára éppúgy, mint a minket követő nemzedékek számára”.

Nyírtasson pedig így fejezte be:

„Legyen közös feladatunk és célunk továbbá az is, hogy a XXI. századot a Kárpát-medence népeinek sikeres évszázadává tesszük, az itt élő közösségek önazonosságának megőrzésével, a kölcsönös tisztelet és megbecsülés talaján.”

Mindkét helyen külön érdekességek tarkították a megnyitó eseményét: Sátoraljaújhelyen a zárandokház a megnyitó alkalmával zárandókkal volt már tele. Csak éppen nem olyanokkal, akik a csodarabbi Majse Teitelbaum sírját keresték fel, hanem olyan ukrainai zsidó családok laktak ott, akik a néhány héttel korábban kezdődött háború elől voltak kénytelenek elmenekülni hazájukból.

Nyírtasson pedig megjelent a kanadai Tass település rab-bija és annak családja, akik az egykori nyírtassi zsidó hagyományokat vitték és viszik tovább. Ott volt a kanadai magyar nagykövet asszony is, akinek rendszeresen kapcsolata van a „magyar település” lakóival és vallási közösségével.

RÉSZLET AZ ALAGSORBAN TALÁLHATÓ KIÁLLÍTÁSBÓL:
HASZID ÜNNEPI ÖLTÖZETEK

JÖVŐNK

Csillagos ötös Bencének és a Scheibernek

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy egy magyar fiatal – és a felkészítő tanárai – világra szóló diadalt arattak. Mindig vágytunk rá, hogy a Scheiber Gimnáziumról jó híreket kapjanak az olvasók, a neológia jövőjében hívők. Nos, most egy ilyen hírről számolhatunk be.

MI IS TÖRTÉNT VALÓJÁBAN?

Egy, Chidon ha TánáCh elnevezésű biblia-ismereti verseny jeruzsálemi világ-döntőjében a legjobb 12 közé került Ivanics Bence, a Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola 14 éves, 7.A osztályos diákja. Vele együtt Magyarországot a gimnázium Kádár Amir Baruch 9.a osztályos tanulója is képviselte.

Ennek a versenynek az a célja, hogy a világ zsidóságát közelebb hozza héber Szentírásához és a Szentföldre.

BALRÓL KÁDÁR AMIR BARUCH, A MAGYARORSZÁGI DÖNTŐ ELSŐ HELYEZETTJE, MELLETTE BENCE JOBBRÓL

NAFTÁLI BENET MINISZTERELNÖK FOGADTA A VERSENY RÉSZVEVŐIT

Az egyes országokban, így Magyarországon is, minden év tavaszán rendezik meg a nemzetközi verseny kérdéstípusaiból, a nemzetközileg meghatározott olvasmányjegyzék szerint összeállított kérdéssor alapján a nemzeti selejtező-versenyeket. Magyarországon – a szervezők felhívására – több tanintézetből érkeznek versenyzők. Dr. Balogh István az iskola óraadó tanára egy évtizede e verseny Izraelből megbízott magyarországi főszervezője.

A versenyzők felkészítése a tanév őszi-téli hónapjaiban történik, a judaisztikát oktató pedagógusok közreműködésével.

A világ-döntőre az egyes országokban rendezett előversenyeken elért eredmények alapján történik a válogatás, s az egyes országokban élő zsidó közösség mérete határozza meg a küldhető versenyzők számát, amely a lélekszám változásával időről időre változhat. Idén a magyarországi eredményhirdetés után az izraeli szervezők az első és a második helyezést elért diákok utaztatására adtak engedélyt.

Az izraeli verseny több fordulóból áll. A zártkörűen megtartott előválogató után az állami tévében versenyezhetnek a legjobb pontszámot elérő diákok. Mindenki az anyanyelvén a versenyezhet, a szervezők biztosítanak tolmácsot. Az izraeli versenyt az Oktatási Minisztérium és a Szochnut szervezi, ők profi módon, sokéves tapasztalatot felhasználva és nagyon körültekintően – gondoskodnak a résztvevő diákok csoportjáról.

A versenyzők legfőbb jutalma az, hogy remek társaságban, két hét nagyszerű ellátásban és országjárásban van részük.

KI IS EZ A FIATALEMBER? HOGYAN KÖTŐDIK A ZSIDÓSÁGHOZ?

Anyai ágon zsidó felmenőkkel rendelkezik. Űknagyapjái vezet vissza Bence a családfát, aki Schwarz Dávid névre hallgatott és italkereskedőként még az angol királyi ház beszállítója is volt. Nagypapa és dédnagyanyja holokauszt túlélők.

Ennek alapján érthető, hogy affinitása van mind ahhoz, amit tanul.

KI BENCE FELKÉSZÍTŐ TANÁRA, AKINEK ELHIVATOTTSÁGA ÉS MUNKÁJA NÉLKÜL NEM ELKÉPZELHETŐ EZ A SIKER?

Dr. Tóth Andreának hívják Bence judaisztika tanárnőjét, aki tanári munkája mellett ellátja a Salgótarjáni Zsidó Hitközség elnöki tisztségét is.

Ő tanítja Orbán Izsákot is, aki ugyancsak a magyarországi verseny 2. helyezette volt.

Andreán kívül dr. Balogh Istvánnak az OR-ZSE judaisztika tanszék megbízott vezetőjének, és Kovács Bernadettnek a Scheiber Gimnázium és Általános Iskola igazgatójának is nagyon fontos szerepe volt a diákok felkészítésében.

Dr. Tóth Andreának az a véleménye, hogy a heti két kötelező tanórán túl is szükséges, hogy a diákok foglalkozzanak a judaisztikával. A pedagógusi feladatának a tantárgy megszerettetését és a diákok motiválását látja.

Andrea célja, hogy a zsidóságot életformává tegye a fiatalok körében.

Ez a siker nagyban köszönhető az érintett fiatalok családjának is és az iskola támogató közegének.

MILYEN VOLT BENCE KÖRNYEZETÉNEK REAKCIÓJA A VERSENYEN ELÉRT EREDMÉNYHEZ?

Így látja Bence:

A szüleim rendkívül örültek. A verseny időtartama alatt illetve utána is maximális támogatást kaptam, jutalomként két klezmer koncertre is elmentünk. Apukám azt mondta, hogy lebuktam, és ezentúl csak ilyen szintű eredményt fog elfogadni tőlem. Az osztálytársaim általi fogadtatásom vegyes volt, és a semlegetől a visszafogott gratulációig terjedt.

Iskolám visszajelzése: az iskola vezetősége igazgató dicséretben részesített, számtalan pedagógus állított meg a folyosón örömeinek hangot adva.

A tanévzáró ünnepségen dr. Kunos Péter Mazsihisz-BZ-SH ügyvezető igazgató úr köszöntötte Bencét és Izsákot, valamint a felkészítő tanárukat.

HOGYAN TOVÁBB?

Andrea szeretné a jövő évi versenyen Orbán Izsákot újra indítani a versenyen, most Izsák családi okok miatt nem tudott kiutazni, ezért Bence utazhatott helyette, mint a magyarországi elődöntő harmadik helyezette. Az egyelőre kérdéses, hogy Bence is indulhat-e ismét. Az biztos, hogy Bence sikere ösztönzőleg hat a többi diákra, motiválja őket abban, hogy lelkesen tanulják a judaisztikát mindannyiunk örömeire és a magyarországi neológ zsidóság jövőjének zálogául. Adja a Teremtő, hogy így legyen.

Tóth Andrea (Scheiber Gimnázium és Általános Iskola tanára) közreműködésével Várnai György

JÖVŐNK

A hagyomány őrzéséért

Hosszú idő után ismét lányavatásra került sor a Hegedűsben. Vagy ahogy nevezzük: bat micvára. Adler Emiliát, héber nevén Abigail bat Sara-t, aki 2008-ban született, savuot második napján avatta fel Darvas István főrabbi. Ennek két évvel korábban kellett volna megtörténnie, de a közösségi ünneplést akkor nem tette lehetővé a világjárvány.

Az avatáson jelen voltak édesapja Adler Miklós, David ben Szimche halévi, édesanyja Gacser Kornélia Abigail bat Avraham, öccse Adler Zsigmond, Efráim ben David halévi.

Emilia korábban a Nagyfuvaros utcai, a Dózsa György úti majd az OR-ZSE zsinagógájába járt szüleivel.

Olyan jól érzi magát a Hegedűsben, hogy ezt a zsinagógát választotta felnőtté avatása színhelyéül.

Kívánjuk neked, hogy ne csak a zsidó nő kötelességeit jelentse neked vallásunk, hanem találj sok örömet is benne, leljél itt társra, barátokra. S vidd tovább hagyományainkat. Mazal tov!

VG

ABIGAIL ALIAS ADLER EMILIA

KITEKINTÉS – SZOMSZÉDAINK

Az új Ausztria egy városának sajátos történelme

Benedek István Gábor, a kiváló újságíró és szépíró, közösségünk tagja, szellemi életének egyik alakítója. Hírmondónkban rendszeresen megjelennek írásai.

Ebben a számunkban egy újonnan, kifejezetten lapunk számára írt esszét jelentetünk meg BIG-től.

Ajánljuk ezt közelgő 85. születésnapja alkalmából olvasóinknak. Együttal köszöntjük Benedek Pistát és sok-sok szeretettel kívánunk neki és feleségének, Hajnalkának jó egészséget.

Sokféle Ausztria van, és a történelem valamennyiünkben átfogja iskolai éveinket. Az Osztrák-Magyar Monarchia még szüleink életét is jócskán átfogta. Amikor testvéremmel a világba léptünk, más Németország határozta meg Európa sorát. Berlin fegyverkezett, támadta Csehszlovákiát, lerohanta Lengyelországot, tankokat vezényelt a Szovjetunióba.

Horthy szigorú rendjében félelemben, rettegésben ejtették a magyar zsidóságot. Apánk háromszor vonult be munkaszolgálatra, minket gettóba tereltek, majd 1944 nyarán Ausztriába hurcoltak. Bécs határában, a gerasdorfi lágerben a tótkomlósi zsidó nőket mezőgazdasági munkára osztották be. Anyám

például répát egyelt egy vállalkozó földjén. Egy hétnyi idő után váratlanul behívta a lagerführer.

– Maga tud egy kicsit németül. Elmege Seidlék lakására. A pék feleségénél nagytakarítás lesz, és maga 2-3 napig segít nekik. Padlót mos, szőnyeget tisztít, a függönyöket rendezi.

Anyánk már megedződött a lágerben, tudomásul vette a parancsot.

A pékné azért még pontosította az utasítást. Például elmondta: a szőnyeget ecettel kell kidörzsölni. Mama finoman tiltakozott: az ecet kimarja a finom perzsák színét, deformálja a gyapjúszálakat.

Seidlné este már elégedett volt anyámmal. Küldött zsemlet a gyerekeknek jutalomból. És vasárnap valamennyiünket reggelire hívott a nyári konyhába. Hogyan várt bennünket? Kakaóval, kaláccsal, felvágottakkal! Az asztalt pedig fehér damasztal terítették. Ilyen kedvességet elhagyott magyarországi otthonunk óta nem tapasztaltunk.

Két percre bejött a pék is. Felesége elmesélte, hogy apám cége, a Pipis Malom szállította az Anker vállalatnak a nullás, finomlisztet ide, Bécsbe. A Seidl Pékség is Magyarországról hozatta a kalács- és rétes alapanyagot; nagyon meg voltak elégedve!

És ezzel távozott is. Este a búcsúnál a pékné anyámnak kövér csomagot adott át.

– Holnapután magukat továbbviszik Észak-Németországba, ott jóval hidegebb lesz, mint itt, Bécsben. Becsomagoltam a fiamtól néhány kinőtt, melegebb holmit. Higgye el, jól tudják majd használni azokat. A munkáját, kivált a jó tanácsát, őszintén köszönöm, a férjem nevében is.

Hát, ennyi volt. Másnap a magyar zsidókat bevagonírozták Bergen Belsenbe.

Amikor 1945 augusztusában a deportálásból hazaértünk Tótkomlóra, anyám levelet írt Ausztriába. Seidlék címét pontosan tudta. Pár hét múlva megjött a válasz is. A pékné megírta: idősebb fia Sztálingrádnál elesett. A középső gyerek most egy kenyérgyárban dolgozik, a legkisebb, Helmuth, még tanul. De ha már levelet írt nekünk, kedves Braunné, tegyen meg egy szívességet: igazolja a szovjet parancsnokságon, hogy mi magukkal, a zsidó foglyokkal emberségesek voltunk. Élelmet, ruhát adtunk. Mi ezt a levelet bemutatjuk az itteni szovjet parancsnokságnak.

Anyám ugyan oroszul nem tudott, de szlovákul annál jobban. Az oroszok pedig jól értették a tót nyelvet, és így a második levél is elment Gerasdorfbá.

Hetven évvel később a feleségemmel éppen beléptünk az írók Boltjába, amikor a zsebemben megszólalt a mobiltelefonom. Egy férfi hívott Bécsből. Azt kérdezte: két hét múlva Budapestre leszünk-e? Mert Bécs-Gerasdorf polgármestere és ő, a helyettese meglátogatna bennünket a lakásunkon.

– Miről van szó? – kérdeztem.

– Azt az utcát, ahol önök a náci láger foglyai voltak, az ön édesanyja nevére szeretnék elnevezni – felelte. És felavatni egy emlékművet a hajdani láger lakóinak tiszteletére.

– Ez igazán megtisztelő, de szinte hihetetlen...

– Ne csodálkozzon, én Gerasdorf alpolgármestere vagyok, és egyben az Európai Unió képviselője is a Néppárt frakcióban, brüsszeli székhellyel. Örömlénk, ha az említett dátum megfelelne önöknek, így Budapesten találkozhatnánk.

Hát így kezdődött, majd a viszont-vizit jegyében az osztrákok úgy döntöttek, én, az író, Wien-Gerasdorf díszpolgára leszek.

2022. május 16-án délután négy órakor a bécs-gerasdorfi Városházán nagy ünnepséget rendeztek. Meghívták a környékbeli települések tisztelt polgármestereit, a régiek közül is, Ausztria néhány érintett politikai vezetőjét, nagykövetségeket és más jeles vendégeket. Ugyanis a Nemzetközi Mentsch Alapítvány részéről Steven Geiger Mentsch-díjjal tüntette ki posthumus Seidl Annát, a hajdani pék feleségét. Ugyanebben a rangos kitüntetésben részesült Alexander Vojta polgármester és Lukas Mandl, a helyettese. Az eseményen jelen volt Zsura Zoltán, Tótkomlós város polgármestere is, hogy a magyar és az osztrák város „testvérvárosi szerződését” aláírják. Az ünnepséget a bécsi és a magyar televízió is közvetítette.

Ez már más, új fejezet kezdete Ausztria történetében. Örizzük meg ilyenek sokáig!

Benedek István Gábor

KITEKINTÉS

Ünnepség a szomszédban

Gerasdorf (hivatalos nevén Gerasdorf bei Wien) Béccsel körülbelül olyan kapcsolatban van, mint mondjuk Budapesttel Budakalász. A két település összeér, nem is nagyon tudni, hol végződik az egyik és hol kezdődik a másik. Azt azonban még a magyar nehézsúlyú Bécsbe járók sem nagyon tudják, hogy egyáltalán létezik. Álmos utcácskák, családi házak – tipikus alvóváros, ahol nem történik soha semmi, gondolhatjuk. Rosszul.

Pedig Gerasdorf bei Wien igenis nagy dolgok tanúja volt, igaz, nem 2022-ben, hanem 1944 és 1945 táján. A falu határában a nácik egy tábor működtettek, ahová magyar zsidókat

zsúfoltak össze. Az egyik nap egy ór összehívta a tábor női lakóit és kihirdette, hogy aki tud németül és ért a házimunkához, lépjen elő. Braun Rózsa kilépett a sorból, majd nemsokára a Seidl család otthonában találta magát, ahol takarítania kellett. A ház asszonya, Anna Seidl és Rózsa megtalálták a közös hangot, olyannyira, hogy a Frau Seidl nemsokára ismét házimunkára hívta a magyar nőt. Csakhogy, szólt az utasítás, ezúttal a gyerekekkel együtt kell megjelennie a Seidl portán. Az osztrák családnál azonban nem munka, hanem lakoma várta a zsidó családot: kakaó és vajaskalács illatozott a terített asztalon, ráadásul Frau Seidl még ruhákat is csomagolt a gyerekeknek.

Egyikőjük nem más volt, mint Benedek István Gábor, aki ma is a zsidó közösség aktív tagja, a Remény főszerkesztője.

„Semmi sem volt, csak egy hóentrógeres rövidnadrágom, de a családtól kaptam egy bundát, amely az ottani gyerekek egyikének régi kabátja volt. Ebben a kis bundában érkeztem meg aztán Bergen-Belsenbe...” – emlékezett vissza Benedek István Gábor.

Steven Geiger, aki az általa vezetett Mensch International Foundation munkája során pont az ilyen történeteket keresi, pár éve, meghallva a történetet, azonnal elhatározta, hogy utánamegy az eseményeknek. Munkáját Lukas Mandl volt alpolgármester – jelenlegi EU parlamenti képviselő – segítette. Az erőfeszítések nagyszerű emberi tartást és bátorságot tártak fel: Anna Seidl és családja bár nem tudott sokat tenni a gerasdorfi táborba zárt zsidók megmentésért, de egy dolgot megtehetett, ha egy rövid időre is, de a legfontosabb dolgot visszaadhatta nekik: az emberi méltóságukat.

Anna Seidl már nem él, de családja meghatódva vette át a Mensch díjat, amelyet azok kapják, akik sokat tesznek, vagy

tettek a zsidóságért. Mensch díjat vehetett át Lukas Mandl és Alexander Vojta, Gerasdorf bei Wien polgármestere is, sőt, a díj történetében első alkalommal maga a település is megkapta a kitüntetést.

Benedek István Gábor, aki szintén átvehette az elismerést, beszédében meghatódva emlékezett vissza édesanyja történetére. Az eseményen részt vett Zsura Zoltán, Tótkomlós polgármestere, azé a településé, ahonnan a Benedek-Braun családot elhurcolták. Gerasdorf bei Wien polgármestere beszédében kijelentette: a két település hamarosan hivatalosan is felveszi a kapcsolatot egymással.

A megemlékezésen jelen volt Nagy Andor, Magyarország bécsi nagykövete, illetve Jaron Engelmayer, bécsi főrabbi is. Darvas István főrabbi rövid köszöntőjében a „soha többé” parancs fontosságáról beszélt.

Mazsihisz honlap 2022. 05. 18.

MÁRTÍR MEGEMLEKEZÉS

Ennek a táblának nem itt lenne a helye...

Június 29-én, rajs hajdes tamuz napján 13 órakor 36 fokban hőségben került sor a sátorlajújhelyi mártinnségre.

Abban a városban, ahol a II. világháború előtt a lakosság közel fele zsidó vallású volt. Azon a településen, ahol a gettóból az összegyűjtött zempléni zsidók közül majd 15.000 zsidó embert tereltek a marhavagonokba.

Ezekhez a számokhoz viszonyítva – még kimondani is borzasztó – csak 10 azaz tíz férfi jelenlétében vezette a mártír l'tentiszteletet Markovics Zsolt, a miskolci neológ főrabbi. Ők többségükben Miskolcon és Budapesten élő leszármazottak. Markovics főrabbi rövid beszédében az ezen írásás címében szereplő, a ravatalozó falán lévő márványtáblára utalt megemlékezése elején és legvégén. A táblát a 137 évvel ezelőtt, a zsidó időszámítás szerint 5647-ben rajs hajdes tamuz napján, az akkor már létező ortodox zsinagóga mellett egy második, status quo zsinagóga alapkövének lerakására utalva avatták fel. Nyilvánvaló a rabbinikus mondat arra vonatkozott, hogy nyilván ennek a táblának e zsinagóga falát kellene díszítenie, hirdetve e jelentős eseményt, annak időpontját, az adományozók, az építetők és építők neveit.

Ha ez a mondat nem adna elegendő magyarázatot, a rabbi a mártír megemlékezést követő könyvbemutató illetve a zsidó népiskola alapítójáról, Kestenbaum Mártonról szóló megemlékezés keretében fejtette ki részletesebben a véleményét. Eljátszott a – nyilvánvalóan történelmietlen – gondolattal, hogy hogyan nézne ki Sátorlajújhely, ha a Soá-ban nem irtották volna ki a helyi zsidóságot. Léteznének a zsidó iskolák, a zsidó tulajdonban lévő üzletek és üzemek, pajeszos zsidó gyerekek sokasága közlekedne az iskola és otthonuk között...

Markovics Zsolt hosszasan sorolta a háború előtti kor képzeletbeli reneszánszát. Markovics főrabbi bevezetőjét követően a neves történész, holokaust kutató, Zinner Tibor az egykori kórházigazgató, a haláltáborokat megjárt nagyapja naplójának sajtó alá rendezett dokumentumai alapján írt könyvét mutatta be. Sajnos a címben lévő mondat nem Sátorlajújhely specifikus. Ezt és a fenti gondolatsort elmondhatnánk Magyarország legtöbb településén.

Emlékezz és emlékeztess!

VESZTESÉGÜNK

Deutsch Gábor, Dávid Cvi ben Hájim elment

Deutsch Gábor, mindannyiunk Gábor bácsija, 2022. március 22-én megtért Teremtőjéhez, s ahogyan vallásos körökben szokás, másnap már el is temettük.

Bár csak tizenkét évvel volt idősebb e méltatás szerzőjénél, e korosztálynak is Gábor bácsi volt. Ő szerette volna, hogy csak Gábornak hívjuk, de mindenki meg akarta adni neki a tiszteletet, amelyet óriási tudása, szerénysége indokolt.

A gyászbeszédet dr. Schöner Alfréd főrabbi tartotta a Kozma utcai temetőben, ahol tisztelőinek sokasága kísérté el utolsó útjára.

A főrabbi gyászbeszédéből idézünk részleteket:

„1936. január 1-én született Budapesten. Hederbe Fischer bácsihoz járt a Dessewffy utcába. Az elemi a Dob utca 35-ben lévő ortodox iskolában kezdte.

A vészkorszakban szülei elvesztek, ezért az általános iskolát vallásos gyermekotthonban Mezőkovácsházán, Csornán és Debrecenben végezte.

Ezután 46 éven át ipari üzemekben dolgozott.

További tanulmányait (többek között magyar irodalmat, világirodalmat, művészettörténetet – szabadegyetem formában) munka mellett végezte. Leérettségizett és műszaki főiskolára járt.

A Vasvári Pál utcai zsinagógában mintegy 30 évig a slich cibur azaz a gabe teendőket látta el.

Később Schöner Alfréd felkérésére az OR-ZSE-n, és Komoróczy professzor felhívására az ELTE-n tanított. Azt taníthatott, ami számára a legfontosabb volt, ami egész életét betöltötte: tórai hetiszakaszokat, midrásokat, vallási szokásokat. Könyvismertetéseket készített, rendszeres előadója volt a debreceni „határon túli” vallási konferenciáknak.

A SÍRNÁL OBERLANDER BÁRUCH RABBI BÚCSÚZIK DEUTSCH GÁBORTÓL

A RAVATALOZÓBAN SCHÖNER ALFRÉD FŐRABBI MÉLTATJA AZ ELHUNYT DEUTSCH GÁBOR ÉLETÉT

2006-ban az OR-ZSE-n Morénu címet kap, 2007-ben Scheiber díjjal tüntették ki.

Az elismerések nem változtatták meg: továbbra is kedves és udvarias mindenkihez, életmódja is a régi.

Később a XIII. kerületbe költözik feleségével, így a Visegrádi utcai és Hegedüs Gyula utcai zsinagógába jár. Nem tesz különbséget a zsidó irányzatok között: egyformán közel érzi magához az ortodox és neológ zsidó testvéreit. 2015-ben megjelent írásában így ír: Minden érdekes vita ellenére tartom azon nézetemet, hogy zsidó vallásunkat három irányzat és tartalmi stílus jellemzi. A hagyományokat őrző ortodoxia, a törvényeket pontosan betartó status quo és a parancsokat lazábban felfogó neológok. Viszont ezen irányzatok között nincsen áthághatatlan válaszfal.

Életének párja, segítőtársa, a munkácsi származású Edit asszony 1972 óta volt mellette. Harmonikus házasságban éltek.

2022. márciusában Deutsch Gábor az égi tanházba került, ahol Schweitzer professzor, a Szentírás mestere, Domán professzor, a talmud tudós, Staller Tamás filozófia professzor, a pszichológia mestere, Popper Péter, a folklorista Oláh János, a filozófus Heller Ágnes várta érkezését.”

Gábor bácsi a maga autodidakta módon szerzett óriási tudásával ebbe a sorba illik.

Mi, akik a Csáky- ból kísértük el utolsó útjára sohasem felejtjük el tóramagyarázatait, amelyeket erev sabszszor tartott, s akinek Löwy Tamás akkori főrabbi is átadta a „katedrát”.

Áldott legyen a Teremtő, aki tartalmas életet adott Gábor bácsinak, s az Igaz Bíró, akihez megtért az örök életre.

VG (Schöner Alfréd főrabbi jegyzete alapján)

IZRAEL

Zsinagóga Gázában

Aktuálpolitikától függetlenül Gáza – bibliai összefüggéseiben is – ismert földrajzi egység, az Egyiptom és a mai Izrael között elhelyezkedő kis terület.

Héberül עזה, azaz Áza, magyarul: Gáza. Ismerjük az elnevezést a Bibliából, hiszen már B'résit könyve foglalkozik a hellyelgel.¹

„És Kanaán határa volt Cidontól Gerár felé egészen Gázáig”

Sámson története is jól ismert, akinek szoros kapcsolata volt e területtel.²

Megemlíti az egyiptomi, az asszír források, és a híres 1887-ben előkerült Tell-El Amarna- i levél is. Korábban egyike volt az öt filiszteus városnak, azonban Dávid király idejétől már izraeli város.

Gázával nemcsak a politika foglalkozik sokszor, hanem a modernkori tudomány is a zászlajára tűzte.³

Korábban már feltártak Gázában egy olyan zsinagóga maradványt, amelyen héber, görög, illetve arameus felirat volt. Az itt megtalált, a mai Biblia tudományi irodalomból jól ismert gázai zsinagóga 508-ból, a polgári időszámítás szerinti 6. századból való.

A gázai olyan zsinagóga, ahol a mozaik padlózatán – a nonfigurativitás elvének ellentmondva – egy bibliai személyiség profilja rajzolódik ki. Egy olyan emberé, akinek a kezében hárfá van. A klasszikus, nem zsidó irodalomból tudjuk, hogy Orfeusz játszik hárfán, és zenéjével megszelídíti az állatokat.

A héber szövegek azonban feloldanak képtitkokat, eloszlatnak misztériumokat, nagyon gyakran eligazítanak. Hogy a gázai zsinagóga profilja Dávidé és nem Orfeuszé, azt a korabeli mozaikművésztől tudjuk, aki apró kövekből rakta ki a Dávid szót a zsinagóga padlózatára héber betűkkel.

JOD betűvel írták le Dávid nevét!⁴ Így:

ד-ו-ד-י-ד

Koronával ábrázolták Dávid arcát, a hárfását. Dávidét, a királyét. Dávidét, a zsoldosát.

Dávid király a zsidóság történetének egyik legmarkánsabb személyisége.

Dávid, Izrael királya, a költő.

Dávid, a katona, a harcos.

Dávid, aki húsból, vérből teremtett ember volt, a maga emberi gyarlóságaival.

A most vizsgált mozaik – Dávid-kompozíció – másolata Izraelben, a *Muzeon Ha Somroni HaTov* kiállításán tekinthető meg.

Ez az archeológiai múzeum Jeruzsálem és a Holt-tenger közötti 1-es úton található.

MESULLAM BEN MENACHEM DA VOLTERRA UTAZÁSA E VIDÉKEN.

A reneszánsz korának ismert, elismert tudósa, és egyben új tájakat megismerni kívánó személyisége volt Mesullam ben Menachem da Volterra. 1481 tavaszán Nápoly kikötőjéből indul nagy kalandra.⁵ A 15. századi jeles utazó, a firenzei Lorenzo di Medici udvarához tartozó Volterra, akinek írásai kéziratos formában maradtak fenn, vesélyektől sem visszaritadva utazott tovább, hogy ellátogasson a Szentföldre. Varázslatos helyekre jutott el, és szubjektív beszámolót közölt Gázáról, majd Hebronról, s végül Jeruzsálemről.

Gázáról azt írja, hogy szép és gazdag vidék, amelyben jelentős zsidó közösség él, saját zsinagógával. A helyi zsidók bortermeléssel és kereskedelemmel foglalkoznak. Az utazó két nevet is említ a helyiek közül, Moshe Yehuda

¹ B'résit 10. fejezetének 19. mondatában már idézi Gáza városának nevét:

ויהי גבול הכנעני מצידון באכה גררת עד-עזה באכה סדמה ועמרה וצבים עד לשע. (בראשית 10.19)

² Bírak 16. 1- 2.

³ Jozsef Náve izraeli archeológus *Köveken és mozaikokon* című héber nyelvű könyvében igen részletesen ír e térségről. Lásd:

יוסי נה על פסיפס ואבן הכתובות הארמיות והעבריות מבתי-הכנסת העתיקים. ירושלים, תשל"ח

⁴ A Tánáchban Dávid nevét jod betű nélkül írják. Így: דוד

⁵ A Bialik könyvkiadó 1949-ben Abraham Yaary ismert korabeli szerkesztő gyűjtése és szakavatott kommentárja kíséretében megjelentette az egykori feljegyzéseket *Mesullam miVolterra szentföldi utazásai* címen.

Szfaradiét és vejéét, az ötvös Méirét.

A Gázában élő zsidók története a Makkabeus korig vezethető vissza, de a helyi közösségek életéről a Misna és a Talmud idejéből is rendelkezünk ismeretekkel.

A régészek által 1965-ben Gázában feltárt szenzációkeltő archeológiai eredmények lázba hozták a kutatók világát. Vajon mit rejtegetnek az előkerült építészeti romok, őskeresztény templomot, avagy korabeli zsinagógát?

Zsinagógát, amelyet a neves utazó, Volterra láthatott?

A 30x26 méter nagyságú épület belső terét oszlopsorok tagolták. Déli részében színes mozaik kompozíció látható, a jól kirajzolt medallionok közepén afrikai állatok alakjai körvonalazódnak. Középen, mint említettük korábban, kiemelkedik Dávid király alakja, aki Orpheus attribútumait hordozza. Keletkezésének körülményeiről is tájékoztat egy felirat:

„Mi, Menachem és Josua az elhunyt fakeskedő Jisaj fiai adományoztuk ezt a mozaikot 508. július-augusztusában.”⁶

A korábbi feltételezések szerint ezen épület – talán – keresztény templom volt. A hatnapos háború után a korábban Egyiptomhoz tartozó terület Izrael része lett. Az izraeli archeológusok kiemelkedő személyisége, Michael Avi-

Yona professzor akkor egyértelművé tette, hogy a másfél évezreddel ezelőtt állott zsinagóga nyomait hozta felszínre a buldózer.

Tételének alátámasztására több bizonyítékot hoz:

- Dávid király alakja fölött héber identifikációs betűk találhatók, melyeknek olvasata a *Dávid* nevet adja ki.
- A görög nyelvű szövegben héber személy és családnevek olvashatók.
- A mozaikon olyan jellegzetes zsidó motívumok jelennek meg, mint a szőlő, vagy az olajbogyó.
- Az épület Jeruzsálem felé tájolt.⁷

Így ír a talmudi szöveg, melynek utolsó sora örök üzenettel bír!

*„Aki Erecen kívül imádkozik, szívét
Erec Jisráél felé fordítsa.*

Aki Izraelben imádkozik, szívét Jeruzsálem felé fordítsa.

*Aki Jeruzsálemben imádkozik, szívét
a Szentély felé irányítsa.*

*Aki a Szentélyben imádkozik, szívét a
Szentek Szentélye felé irányítsa.*

Így minden zsidó egy irányba imádkozzék.”

Schöner Alfréd

⁶ E sorok írásakor (2022. június közepe) egy másik -antik mozaikalkotásokat- bemutató múzeumot is megnyitottak, Lod városában.

⁷ A zsinagógák Jeruzsálem felé néznek, e tétel talmudi alapja Bráhot toseftá 3.16.

HÁRFÁZÓ DÁVID ALAKJA A GÁZAI ZSINAGÓGÁBÓL, A MUZEON HA SOMRONI HATOV KIÁLLÍTÁSÁN
(A SZERZŐ FELVÉTELE)